

7. Современная украинская энциклопедия. В 16 т. Т. 5. — Х. : Книжный Клуб «Клуб Семейного досуга, 2004. — С. 180.
8. Деханов С. А. Адвокатура, гражданское общество, государство // Адвокат. — 2004. — № 12. — С. 13–18.

Аннотация

Аракелян М. Р. Методологический потенциал в исследовании института адвокатуры в Украине. — Статья.

Представлена сущностно-содержательная характеристика историзма как принципа и метода познания правовой реальности. Изучен потенциал историзма как методологического инструментария познания института адвокатуры.

Ключевые слова: правозащитная деятельность, институт адвокатуры, принцип историзма, метод историзма.

Анотація

Аракелян М. Р. Методологічний потенціал в дослідженні інституту адвокатури в Україні. — Стаття.

Надано сутнісно-змістовну характеристику історизму як принципу і методу пізнання правової реальності. Досліджено потенціал історизму як методологічного інструментарію пізнання інституту адвокатури.

Ключові слова: правозахисна діяльність, інститут адвокатури, принцип історизму, метод історизму.

Summary

Arakelyan M. R. Methodological Potential of Historicism in Research of Institute of Advocacy in Ukraine. — Article.

The essential-informative description is represented of historicism as a principle and a method of cognition of legal reality. the potential of historicism as a methodological tool of knowledge of advocacy is analyzed.

Keywords: Advocacy, Advocacy Institute, the principle of historicism, the method of historicism.

УДК 342.415

Н. В. Мішина

СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ І КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Однією з найважливіших цінностей сучасного конституціоналізму визнається людина та її права і свободи. Відповідно, значна увага приділяється охороні цих прав і свобод, гарантіям їх реалізації, відповідальності за їх порушення. Але відповідні зусилля мають застосовувати не тільки органи державної влади і органи місцевого самоврядування, — рівень правосвідомості у суспільстві також впливає на ситуацію із реалізацією прав і свобод людини. Одним із напрямків підвищення правосвідомості, в тому числі конституційної правосвідомості, є звернення до правовільної поведінки людей у позадержавних громадських утвореннях. В англomовній літературі відповідний комплекс норм отримав назву «корпоративна соціальна відповідальність».

© Н. В. Мішина, 2011

Останні дослідження і публікації, присвячені проблемам корпоративної соціальної відповідальності, належать соціологам та економістам. В Україні у 2009 р. захищено дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук на тему «Механізм формування корпоративної соціальної відповідальності в управлінні підприємством» [1]. Здебільшого публікації про корпоративну соціальну відповідальність мають оглядовий та / або науково-популярний характер. Найбільшу кількість матеріалів стосовно корпоративної соціальної відповідальності в Україні розміщено у часопису «Громадянське суспільство» та на веб-сайті Центра розвитку корпоративної соціальної відповідальності.

Для порівняння: значно більше уваги проблемам корпоративної соціальної відповідальності приділяють російські вчені. Проте, і у Російській Федерації поки що не захищено дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидатів і докторів юридичних наук про корпоративну соціальну відповідальність. Але є три доктори економічних наук ([2–4]) та три доктори соціологічних наук ([5–7]), які захищалися за цією проблематикою. Кандидатських дисертацій про корпоративну соціальну відповідальність значно більше.

Таким чином, недослідженими залишаються юридичні аспекти впровадження корпоративної соціальної відповідальності у сучасному українському суспільстві. Ціллю статті є визначити ступінь важливості сприяння активному становленню інституту корпоративної соціальної відповідальності в Україні та визначити галузь права, за допомогою норм якої доцільно здійснювати нормативно-правову регламентацію цього процесу.

Становлення корпоративної соціальної відповідальності в Україні є нагальним тому, що наразі триває побудова громадянського суспільства, яке вчені визначають як «асоціацію людей, в якій кожна людина вільна, володіє невідчужуваними природними правами, рівноправна з іншими членами асоціації, самостійна у виборі цивільного правового стану, має можливість асоціюватися з іншими людьми в позадержавні, громадські об'єднання за соціальною, етнічною, релігійною та ін. належністю; політичними, економічними, професійними та ін. інтересами» (М. П. Орзіх), підкреслюючи, що «суспільні (позадержавні) відносини, які формуються на цих підставах, розвиваються і функціонують на засадах самоврядування, самовиявлення інтересів і волі окремих індивідів та їх асоціацій, які діють у правовільному (вільному від державно-правового впливу) просторі суспільства» [8, 61].

Позадержавний характер громадських об'єднань та відносин, що виникають у процесі створення і функціонування цих об'єднань, привертають увагу до корпоративної соціальної відповідальності.

Протягом останнього десятиріччя у зарубіжній літературі все більше уваги приділяється корпоративній соціальній відповідальності. Під корпоративною соціальною відповідальністю традиційно розуміють відповідальність організації за вплив своїх рішень та діяльності (продукти, послуги, процеси) на суспільство і навколишнє середовище, що реалізується через прозору та етичну поведінку, яка:

- допомагає сталому розвитку, здоров'ю та добробуту суспільства;
- зважає на очікування зацікавлених сторін;
- не суперечить відповідному законодавству та міжнародним нормам поведінки;
- поширена в усій організації і практикується у її відносинах (діяльність організації в рамках сфери свого впливу; Міжнародний стандарт ISO 26000: 2010, цит. за: [9]).

Ідея корпоративної соціальної відповідальності охоплює не тільки позадержавні громадські об'єднання, але й бізнес-компанії. Корпоративна соціальна відповідальність являє собою самоорганізацію і саморегуляцію цих об'єднань на користь суспільства і залежить від ефективності зусиль шести груп учасників (stakeholders): 1) органи державної влади та органи місцевого самоврядування; 2) бізнес-компанії; 3) найомні працівники; 4) споживачі; 5) неурядові організації; 6) освітні та дослідницькі установи.

В Україні корпоративна соціальна відповідальність практикується переважно крупними компаніями (Київстар, АТ «Пласке», Правова група «Павленко і Побережнюк», інші) та / або філіями зарубіжних бізнес-структур (Ernst and Young, Mary Kay, PricewaterhouseCoopers, інші). Дослідження стану корпоративної соціальної відповідальності у 2005–2010 рр., яке проводилося Центром розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні, свідчить: в Україні здебільшого розуміють корпоративну соціальну відповідальність як чесні практики ведення бізнесу (54,7 % респондентів), розвиток власних працівників (57,8 %), благодійницьку діяльність на користь суспільства (58,1 %) [10]. Стосовно середнього та дрібного бізнесу, а також інших груп зацікавлених осіб, дослідники впевнені: вони потенційно готові запровадити власні програми корпоративної соціальної відповідальності, їм бракує тільки зовнішньої допомоги у формі знань та інформації [10; 11].

Таким чином, основними проблемами, які перешкоджають популяризації і повному та точному розумінню сутності корпоративної соціальної відповідальності в Україні, є брак інформації і пасивність переважної більшості груп зацікавлених осіб. Думається, що вирішенню цих питань сприятиме звернення до проблем корпоративної соціальної відповідальності дослідників конституціоналізму.

Може здаватися, що корпоративна соціальна відповідальність є міжгалузевим інститутом здебільшого галузей приватного права — трудового, господарського, цивільного. Але думається, що стандарти корпоративної соціальної відповідальності в Україні доцільно впроваджувати переважно через конституційно-правові норми.

По-перше, конституціоналізм як політико-правова доктрина ґрунтується на конституційній правосвідомості, і зарубіжний досвід свідчить про те, що корпоративна соціальна відповідальність є важливим чинником її формування. Успіхи у сфері впровадження корпоративної соціальної відповідальності позитивно впливають на рівень конституційної правосвідомості у суспільстві, сприяють ефективній реалізації прав і свобод людини (як індивідуальних, так

і колективних). Вчені виокремлюють чотири послідовні етапи формування конституційної правосвідомості: інформаційний, оціночний, емоційний та установчий [12]; корпоративна соціальна відповідальність є найбільш важливою на першому, інформаційному, етапі.

По-друге, практичне використання інформації, отриманої про корпоративну соціальну відповідальність при формуванні конституційної правосвідомості є, як вже зазначалося, цінним внеском у процес побудови громадянського суспільства.

По-третє, корпоративна соціальна відповідальність є відносно новим предметом дослідження для вітчизняної юридичної науки. Публікації, присвячені корпоративній соціальній відповідальності, почали з'являтися у середині 2000-х рр., їх авторами є переважно економісти. У юридичних науках корпоративній соціальній відповідальності не присвячувалося жодної дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук або доктора наук, жодної конференції або «круглого столу», жодної монографії або збірки. Законодавство, на якому було б можливим ґрунтувати розвиток корпоративної соціальної відповідальності в Україні, є фрагментарним, — фактично, воно представлено Законом від 5 жовтня 2000 р. «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» та Законом від 23 грудня 2010 р. «Про соціальний діалог в Україні».

Однак ці закони України недостатньо розвивають зміст конституційних норм про те, що Україна є соціальною державою (ст. 1), що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави (ст. 3), що держава забезпечує соціальну спрямованість економіки (ст. 13), що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та для задоволення широкого кола інтересів, в т.ч. і соціальних (ст. 36), що громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів (ст. 36) та багатьох інших норм Конституції України у контексті корпоративної соціальної відповідальності.

Зважаючи на це, а також на згадувану вище проблему із низьким рівнем інформованості про корпоративну соціальну відповідальність, думається, що найбільшу увагу до корпоративної соціальної відповідальності забезпечить нормативно-правова регламентація її основ за допомогою норм саме конституційного права. Це приверне увагу теоретиків та практиків до корпоративної соціальної відповідальності, а також сприятиме подальшому закріпленню основ корпоративної соціальної відповідальності за допомогою норм інших галузей права — переважно адміністративного, трудового, цивільного, податкового, господарського.

Важливість конституційної правосвідомості як невід'ємної складової сучасного українського конституціоналізму обумовлює необхідність приділення уваги корпоративній соціальній відповідальності галуззю конституційного права — провідною галуззю системи права України. За допомогою конституційного ре-

гулювання закріплюються найголовніші принципи і положення, які визначають напрямки суспільного та державного розвитку. Конституційне право іменують правом «соціального служіння», яке, як публічне право, «має на меті добро загалом... намагається досягнути добро людини через здійснення добра суспільства» [13].

Предметом правового регулювання конституційного права традиційно вважають три групи суспільних відносин у сфері: 1) основ правового становища особистості; 2) основ юридичної організації держави; 3) «організаційної і функціональної єдності суспільства як цілісної соціальної системи» (Ю. М. Тодика). Корпоративна соціальна відповідальність є істотною для підвищення ефективності внеску кожної з цих груп суспільних відносин у побудову правової держави. Корпоративна соціальна відповідальність спрямована на побудову гармонійного, безпечного суспільства, у якому панує злагода та добробут (третья група суспільних відносин). Таке суспільство може бути побудовано за умови максимально повної реалізації соціальних прав особистості (перша група суспільних відносин), що можливо лише за умови інтеграції зусиль усіх секторів суспільства — «третього» (громадського неприбуткового) сектора, бізнес-сектора та органів державної влади і органів місцевого самоврядування (перша група суспільних відносин).

Конституційне право як галузь використовує переважно метод субординації, що обумовлюється особливим предметом її правового регулювання. Правовідносини, які виникають з приводу корпоративної соціальної відповідальності, сприятимуть збільшенню використання у галузі конституційного права притаманних цій галузі методів координації та реординації.

Сучасний український конституціоналізм є «відкритим» для сучасних теорій, якщо вони відповідають його основним принципам. Однією з таких теорій наразі є теорія корпоративної соціальної відповідальності. Її інтеграція у сучасний український конституціоналізм полегшить побудову громадянського суспільства, сприятиме росту конституційної правосвідомості та забезпечить більш ефективний захист прав і свобод людини.

Регламентація основ корпоративної соціальної відповідальності за допомогою норм конституційного права активізує правотворчість у адміністративному, цивільному, трудовому законодавстві, інших галузях законодавства та сприятиме впровадженню в Україні кращих практик корпоративної соціальної відповідальності і її міжнародно-правових стандартів.

Водночас, звернення конституціоналістів до вивчення проблем корпоративної соціальної відповідальності в Україні сприятиме заповненню інформаційної прогалини у цій сфері суспільних відносин як для усіх груп зацікавлених осіб у цілому — для органів державної влади та органів місцевого самоврядування, бізнес-компаній, найомних працівників, споживачів, неурядових організацій та освітніх та дослідницьких установ, — так і для останньої групи зокрема. Адже більшість фахівців у сфері конституційного права є співробітниками освітніх та дослідницьких установ, традиційною прерогативою яких є поширення знань та збільшення рівня інформованості населення.

Висновки з даного дослідження. Становлення інституту корпоративної соціальної відповідальності в українському суспільстві відбувається надзвичайно повільно і фрагментарно — зокрема, у юридичних науках увага корпоративній соціальній відповідальності майже не приділяється, незважаючи на її надзвичайну важливість для побудови громадянського суспільства і захисту прав і свобод людини. Враховуючи тісний зв'язок між корпоративною соціальною відповідальністю та конституціоналізмом у його сучасному розумінні, а також те, що інститут корпоративної соціальної відповідальності охоплюється предметом галузі конституційного права, в Україні доцільно закріпити основи її нормативно-правової регламентації у конституційно-правових нормах. Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаються у висуванні відповідних законопроектних пропозицій.

Література

1. Грицина Л. А. Механізм формування корпоративної соціальної відповідальності в управлінні підприємством : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Л. А. Грицина. — Хмельницький, 2009. — 20 с.
2. Смыков В. В. Социальная ответственность предприятий нефтегазохимического комплекса : дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.05 / В. В. Смыков. — СПб., 2005. — 327 с.
3. Камзабаева М. С. Стратегическое планирование социальной ответственности предприятий : дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.05 / М. С. Камзабаева. — Новосибирск, 2007. — 317 с.
4. Стрижов С. А. Формирование и развитие системы корпоративной социальной ответственности в современной экономике России : дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.05 / С. А. Стрижов. — М., 2007. — 343 с.
5. Арутюнов В. В. Паблисити в системе социальной ответственности российских корпораций : дис. ... д-ра социол. наук : 22.00.08 / В. В. Арутюнов. — Ростов н/Д, 2005. — 289 с.
6. Деревянченко А. А. Социальная ответственность в системе корпоративного управления : дис. ... д-ра социол. наук : 22.00.08 / А. А. Деревянченко. — М., 2005. — 334 с.
7. Бабкин В. П. Социально-ответственная реструктуризация крупной корпорации: роль профсоюзов : дис. ... д-ра социол. наук : 22.00.08. / В. П. Бабкин. — М., 2008. — 345 с.
8. Орзіх М. П. Місцеве самоврядування в незалежній Україні: десятиріччя досягнень та проразунків // Місцеве самоврядування: 10 років здобутків / за ред. М. Пухтинського. — К. : Атіка, 2002. — С. 61–71.
9. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.csr-ukraine.org/index.html>.
10. Саприкіна М. Соціальна відповідальність: інформація до роздумів / М. Саприкіна, А. Зінченко // Громадянське суспільство. — 2010. — № 3. — С. 36–40.
11. Webb T. CSR in Ukraine on the rise, time for the big companies to step up [Електронний ресурс] / T. Webb. — Режим доступу : // <http://www.ethicalcorp.com/content.asp?ContentID=5448>.
12. Никитяева В. В. Конституционное правосознание (Вопросы теории и практики) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / В. В. Никитяева. — Воронеж, 2002. — 22 с.
13. Охримович Ю. Теория права. — К., 1918. — С. 24. Цит. за: Конституційне право України / [Погорілко В. Ф., Фрицький О. Ф., Городецький О. В., Корнієнко М. І. та ін.] ; за ред. д.ю.н., професора В. Ф. Погорілка. — [2-ге вид.]. — К. : Наук. думка, 2002. — С. 13.

Анотація

Мішина Н. В. Сучасний український конституціоналізм та корпоративна соціальна відповідальність. — Стаття.

Стаття присвячена проблемам становлення інституту корпоративної соціальної відповідальності в українському суспільстві, яке відбувається надзвичайно повільно і фрагментарно — зокрема, у юридичних науках увага корпоративній соціальній відповідальності майже не приділяється, незважаючи на її надзвичайну важливість для побудови громадянського суспільства і захисту прав і свобод людини. Враховуючи тісний зв'язок між корпоративною соціальною відповідаль-

ністю та конституціоналізмом у його сучасному розумінні, а також те, що інститут корпоративної соціальної відповідальності охоплюється предметом галузі конституційного права, в Україні доцільно закріпити основи її нормативно-правової регламентації у конституційно-правових нормах.

Ключові слова: конституціоналізм, корпоративна соціальна відповідальність, конституційне право, предмет конституційного права.

Аннотация

Мишина Н. В. Современный украинский конституционализм и корпоративная социальная ответственность. — Статья.

Статья посвящена проблемам становления института корпоративной социальной ответственности в украинском обществе, которое происходит чрезвычайно медленно и фрагментарно — в частности, в юридических науках внимание корпоративной социальной ответственности почти не уделяется, несмотря на ее чрезвычайную важность для построения гражданского общества и защиты прав и свобод человека. Учитывая тесную связь между корпоративной социальной ответственностью и конституционализмом в его современном понимании, а также то, что институт корпоративной социальной ответственности охватывается предметом отрасли конституционного права, целесообразно закрепить основы ее нормативно-правовой регламентации в конституционно-правовых нормах.

Ключевые слова: конституционализм, корпоративная социальная ответственность, конституционное право, предмет конституционного права.

Summary

Mishyna N. V. Modern Ukrainian Constitutionalism and Corporate Social Responsibility. — Article.

The article covers the problems of the creation of the basics of the corporate social responsibility in Ukraine. This institute develops extremely slowly, and the legal science practically doesn't contribute to this development. The author states it is vital and advisable to include the basics of these regulations to the constitutional legal norms — as the constitutional law is the trend-creating branch of law and legislation in Ukraine.

Keywords: constitutionalism, corporate social responsibility, constitutional law, subject of the constitutional law.

УДК 342.951:351.85

Б. А. Пережняк

ДЕРЖАВНЕ КЕРІВНИЦТВО РОЗВИТКОМ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ

Питання державного керівництва, управління і регулювання такою сферою соціально-культурного (духовного) будівництва, як, зокрема, культура, має важливе значення у процесі сьогодишнього державотворення в Україні.

Актуальність цієї статті обумовлюється тим, що процеси державотворення в Україні вимагають значного підвищення якості й ефективності управлінської діяльності в соціально-культурній (духовній) сфері, і зокрема, у сфері культури і мистецтва, функціональної результативності органів державного управління, особливо на сучасному етапі крупномасштабної адміністративної реформи — оптимізації системи центральних органів виконавчої влади.

© Б. А. Пережняк, 2011